

KIEGÉSZÍTÉSEK VÖRÖSMARTY ÉLETRAJZÁHOZ

A KÖLTŐ 1848–49-ES TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Levéltáraink, elsősorban az 1848–49-es minisztériumnak az Országos Levéltárban őrzött iratai mind a mai napig ki nem merített forrásai a forradalom és szabadságharc irodalmi életével, pontosabban az írók és költők közéleti tevékenységével kapcsolatos dokumentumoknak. Ezek részleges feltáratlansága az anyagok jellegéből fakad. Az irodalomtörténet számára érdekes személyek után kutatni ugyanis nem könnyű, mivel azok gyakran nem érdemi, vagy nem kizárólagos szereplői egy-egy ügyiratnak. Nevük többnyire nem is található az iktató-, vagy mutatókönyvekben – ha azok egyáltalán fennmaradtak. Az egyes személyek utáni kutatás ezért igen munka igényes, és gyakran alig számottevő eredménnyel végződik. Ugyanakkor nagyobb, összefüggő anyagrészek történeti igényű feldolgozása során gyakran kerülnek elő érdekes irodalomtörténeti vonatkozások is. Az alábbi közleményben a Vörösmarty Mihály 1848–49. évi közéleti tevékenységével kapcsolatos ismereteket kívánjuk teljesebbé tenni a levéltári forrásokból, valamint a korabeli sajtóból, illetve az újabb történeti irodalomból származó kiegészítésekkel. Néhány esetben már ismert iratok vagy adatok jelenlegi lelőhelyére mutatunk rá annak érdekében, hogy azokat a korszerű filológia is hasznosítani tudja.

1. Az átalakulás napjai

A nagy nap, 1848. március 15-e szereplői között nem találjuk Vörösmarty Mihály nevét. Feltehetően ő is, mint a továbbiakban oly aktív Nyáry Pál, fenntartással fogadta Petőfi, Vasvári és társainak a reggeli órákban kezdett akcióját. A fenntartás azonban nem tarthatott sokáig, – mint kiviláglik ez a Pozsonyban tartózkodó Teleki Lászlóhoz írott, március 17-én kelt leveléből.¹ Vörösmarty

¹ *Vörösmarty Mihály Összes Művei*, 18. *Vörösmarty Mihály levelezése*. (S. a. r. BRISITS FRIGYES) II. Bp. 1965. 210–211. a levelet március 18-i kelettel közli, feltehetőleg a szövegben előforduló „negyed napja én is. . .” kitétel miatt. Az eredeti levélen azonban a március 17-i dátumot találjuk; I. Országos Levéltár (a továbbiakban OL) A TELEKI-család iratai. P 654. A TELEKI-család gyömrői levéltára, TELEKI LÁSZLÓHOZ ÍROTT LEVELEK.

kezdeti, rövid ideig tartó visszahúzóadásának legpontosabb jele azonban az, hogy neve március 15-én este még nem szerepelt az akkor megalakult pesti Rendre Ügyelő Választmány tagjai között, másnap azonban már őt is beválasztották.² Sőt, március 16-án ott találjuk a költőt a „megelőző cenzúra” helyett felállított ideiglenes könyvvizsgáló bizottság tagjai sorában is. Ez a megbízatás ugyan formailag a még működő Helytartótanáctól származott, de a személyeket Pesten, feltehetőleg Nyáry és a Rendre Ügyelő Választmány más tagjainak javaslatai alapján állították össze.³

A Rendre Ügyelő Választmány bővítése természetesen nemcsak a vezetés szélesebb alapokra helyezését, hanem a testület mérsékelt elemekkel való feltöltését is szolgálta. Ezért Vörösmarty beválasztása, vagy a Helytartótanáctól eredő megbízatása nem feltétlen jele sem a költő továbbra is élő népszerűségének, sem aktivitásának. Kérdés, van-e valami nyoma egyrészt annak a „hatalmas befolyásnak”, amelyet Teleki László március 14-én Vörösmartyhoz intézett levele emleget; másrészt van-e alapja Gyulai emlékezésének, amely szerint a költőt „a márciusi napokban majdnem egész nap a Körben lehetett látni . . . ?”⁴

Ennek az aktivitásnak kétségtelen jele, hogy Vörösmarty volt elnöke annak az öttagú, a Nemzeti Múzeumnál működő bizottságnak, amely az Ellenzéki Kör által szervezett „ifjúsági osztály” számára toborzott. Ennek munkájáról a Pesti Hírlap március 21-én azt jelentette, hogy március 18-án (feltehetőleg március 16–18-a között) itt 762 egyén iratta be magát.⁵

Az említett, a sajtóból ismert adatokon túl, Pest város levéltára is megőrizte — mégpedig Sükei Károly kezefrásával — Vörösmarty ezekben a napokban kelt egyik megbízatását. Március 21-én „a közgyűlési megbízásból működő középponti választmány,” vagyis a pesti Rendre Ügyelő Választmány tagjai sorából néhány személyt delegált Buda város hasonló — némi késéssel megalakult — bizott-

— A kritikai kiadás nem az eredetit, hanem a levél 1937. évi közlését veszi alapul, de abban — bár a szöveg más vonatkozásokban ott is kisebb eltéréseket mutat az eredeti kéziratától — a március 17-i dátum szerepel.

² VÖRÖSMARTY március 16-án a Pest városi, március 21-én pedig a Pest megyei Választmány tagja lett; l. a Pesti Hírlap 1848. március 19. és 24-i tudósításait. A két választmány viszonyára ld. VARGA JÁNOS: *A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban*. Bp. 1971. 123.

³ Az ideiglenes könyvvizsgáló bizottság létrejöttére és névsorára ld. URBÁN ALADÁR: *A Helytartótanács 1848. március 15-éről*. Századok 1969. 714.

⁴ TELEKI levelét l. *Vörösmarty levelezése* II. 208–209; a költő márciusi aktivitására GYULAI PÁL: *Vörösmarty életrajza*. 3. jav. kiad. Bp. 1890. 284.

⁵ A „Körösztály”, mint a márciusi napokban szervezett pesti nemzetőrség 6. osztályának szerepére és összetételére l. URBÁN ALADÁR: *A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán*. Bp. 1973. 14–16., 25–26.

mányába. Az erről a budai illetékeseket értesítő levél lényege a következő:

„Tudva lévén mennyire szükséges, hogy Pesten és Budán, a mozgalmak körében rendfentartásra szolgáló intézkedések egy irányba történjenek, — ennél fogva körünkben Trefort Ágoston, Vörösmarty Mihály, Kassalik Endre, Degre Alajos, Bulyovszki Gyula, Oroszhegyi Józsa és Justh Mano tagtársainkból álló választmány neveztetett ki, hogy a Buda város részéről e célra kinevezett választmánnyal egyesülve, annak üléseiben részvevessen. . .”⁶

A küldetés jelentősége valójában nem nagy. Az azonban valószínű, hogy a jelöltekre legalább annyira azok aktivitása, mint a budaiak számára is elfogadható személyük miatt esett a választás.

Ennek az aktivitásnak jele, hogy Vörösmarty ott találjuk a pesti Rendre Ügyelő Választmány március 31-i, majd április 2-i proklamációjának fogalmazói között.⁷ Az Ellenzéki Kör jegyzőkönyve tanúsítja, hogy jelen volt az április 16-i rendkívüli, a Radical Kör elnevezést elfogadó közgyűlésen. Ez alkalommal a költőt — Fényes Elek, Nyáry Pál, Irányi Dániel, Perczel Mór és Irinyi József mellett — beválasztották az alapszabályokat felülvizsgáló bizottságba. Amikor pedig május 7-én sor került a Radical Kör tisztújító közgyűlésére, ott Fényes Eleket 105, Vörösmartyt pedig 103 szavazattal választották meg, mindkettőjüket alelnököknek. (A Kör 1847. január 24-i ülése is őket választotta erre a tisztségre.) Az elnöki tisztséget Teleki László nyerte el 106 szavazattal.⁸ Ismeretes, hogy ezekben a napokban Vörösmarty a *néplap*: a későbbi Nép Barátja kiadásának előkészítésében együttműködött — többek között — Nyáryval és Petőfivel. Május 18-án pedig a Radical Kör rendkívüli, a honvédelem kérdésével foglalkozó közgyűlésén a jelenlevő költőt is beválasztották abba a bizottságba, amelyet az önkéntesek (a honvédek) toborzásának segítésére, a lakossághoz intézendő felszólítások megfogalmazására és az adakozás megszervezésére hoztak létre.⁹

Vörösmarty 1848–49. évi aktivitásának kétségtelen csúcsa az a néhány hétben összesűrűsödő publicisztikai tevékenység, amely erre az időre esik. Nem célunk most ezek fogantatásával, eszmei mondani-valójával foglalkozni. Csak arra szeretnénk utalni, hogy a Pesti Hírlap hasábjain május 20–június 4. között megjelent négy cikk gyors

⁶ Fővárosi Levéltár. Pest város levéltára, Rendőri iratok 1848/49. 47., 128. sz.

⁷ A proklamációkra l. NAGY GÉZA: *Vörösmarty-írásk 1848-ból*. ItK 1967. 470–473; VARGA J. i. m. 280–281., 315–316.; — TÓTH DEZSŐ: *Vörösmarty Mihály*. 2. kiad. Bp. 1974. 488–489.

⁸ A jegyzőkönyvet l. OL Újkori Gyűjtemény. R. 151. Az Ellenzéki Kör jegyzőkönyve, 1847–1849. — Az eseményekre l. még DEZSÉNYI BÉLA: *A Nemzeti Kör negyvenes évek irodalmi és hírlapi mozgalmában*. ItK 1953. 198–199.

⁹ A Radical Körnek a honvédtoborzás körül játszott szerepére l. URBÁN A. i. m. 237–238., 275.

egymásutánja figyelmet érdemel. Pontosabban az a szerkesztői megjegyzés, amely a május 20-án publikált, *Az átalakulás napjai* c. kétrészes cikk első közleménye alatt található. A szerkesztők — Csengery Antal és Kemény Zsigmond — a költőnek a lapban közreadott első prózai írásához az alábbi, csillag alatti megjegyzést fűzték: „Örömmel sorozzuk tisztelt bardtunkat rendes munkatársainak közé, ki a szolgaság napjaiban dalaival éleszté és lelkesíté a nemzetet.” Feltételezhetően, ez a megjegyzés, amely Vörösmartyt mint a lap „rendes munkatársát” emlegeti, nem történhetett a költő előzetes tudta nélkül. De miért szakadt vége a munkatársi viszonyoknak? A június 4-én megjelent cikk kihagyásai és *Az abszolutizmus hagyományai* c. nem közölt írása miatt?¹⁰ Ha ez így van, akkor ez azt mutatja, hogy Vörösmarty — aki majd 1849 áprilisában elsőként irja alá a Radical Párt programját — nézetei nem voltak elfogadhatók a kormány felhivatalos lapjaként szereplő Pesti Hírlap szerkesztői, Kemény és Csengery számára. Kérdés, volt-e hatása ennek Kossuth és Vörösmarty kapcsolatának alakulására? Volt-e szerepe például abban, hogy Kossuth fontosnak tartotta, ő segítse képviselői mandátumhoz a költőt?

A forradalom első hónapjairól szólva meg kell még említenünk egy kis, de érdekes epizódot. Peregriny Elek volt cenzor (1841-től az Akadémia levelező tagja) esetéről van szó, aki a cenzúra eltörlésével állását veszítette. Az írók egy csoportja — köztük Bajza József, Erdélyi János, Garay János, Horváth Mihály, Kuthy Lajos és Tóth Lőrinc — 1848. április 28-án közös nyilatkozatban támogatták a Akadémia közgyűlésein ezekben a napokban igen aktív Peregrinyt. Az igazolást — „miszerint Peregriny Elek volt censor ezen hivatalát irányunkban mindenkor loyális és kíméletes módon gyakorolta, s hivatalársai közt magát humanitása és szabadelvűsége által kitüntetett” — a szabad sajtó a forradalom másnapján költeménnyel ünneplő Vörösmarty is aláírta.¹¹

2. A polgármester-jelölt

A költő 1848. évi pesti polgármesteri jelöltségével kapcsolatban az emlékezők és az irodalomtörténet egyaránt megjegyeznek abban, hogy ez a jelölés inkább csak gesztus, mert a költőnek kevés volt az

¹⁰ L. TÖRÖK PÁL: *Vörösmarty kiadatlan politikai cikkei*. ItK 1942. 298–301; — TÓTH D. i. m. 500.

¹¹ OL Az 1848/49-es minisztérium levéltára. H 2. Az Országos Honvédelmi Bizottmány iratai 1848: 3355. PEREGRINY vagy nem nyújtotta be EÖTVÖS minisztériumához az említett iratot, vagy visszakapta azt, és így küldte el novemberben — egy dátum nélküli beadvány kíséretében — KOSSUTHNAK. Az intézkedésre I. Kossuth Lajos *Összes Munkái* XIII. (s. a. r. BARTA ISTVÁN) Bp. 1952. 678. PEREGRINY egyetemi tanári kinevezését I. a Közlöny 1848 dec. 24-i számában.

esélye a végül megválasztott Rottenbiller Lipóttal szemben. Egy közelmúltban publikált tanulmányból azt is megtudjuk, hogy a kívánatos és esélyes jelölt mellett két másik név futtatása régi és bevált gyakorlata volt a fővárosi tisztújításoknak.¹² Így a szavazólapon Vörösmarty és a másik jelölt (Miksó Pál) nevének feltüntetése csak a régi forma továbbélését jelentette.

Az 1848. június 17–24. között lejátszódott Pest városi tisztújítás és képviselőtestületi választás története mégsem teljesen jelentéktelen Vörösmarty szempontjából. Bár a polgármesterré választást sem ő, sem jelölői nem vehették komolyan, a választási kampány nyomtávjai mutatják: a költő neve nem csupán udvariasságból merült föl.¹³ Már az előkészületek, a „tíz kijelölő” (ti. a tíztagú jelölőbizottság) választása előtt két — feltehetőleg a Radical Körből sugalmazott — röplap is ajánlotta Vörösmartyt a jelölőbizottság tagja közé. A költő természetesen itt sem volt esélyes. A 247 főnyi városi képviselőtestületbe való beválasztása azonban jól mutatja Vörösmarty népszerűségét. A hivatalos jelölőlistán kívül öt nyomtatott ajánlóajástromot ismerünk, amelyek közül csak az egyikről hiányzik a költő neve. Kettőn Bajzával, Czuczorral, Garayval, Vahot Imrével együtt ajánlották. (Ezek közül a hivatalos szavazólapon már csak Bajza szerepelt, aki 1366 szavazatot kapott.)

A június 24-i képviselőtestületi választás — eltérően a fontos városi tisztségekért folyó küzdelmektől — meglehetősen eseménytelenül zajlott. A figyelem középpontjában egyébként is az aznap reggel a táborba indított két fővárosi honvédszászlóalj búcsúztatása állott. A végeredmény azonban igen érdekesnek bizonyult. A 247 képviselő közül csak öt személy: két kereskedő, két háztulajdonos és egy iparos kapott több szavazatot, mint a költő. (Első helyen Aigner Ferenc kereskedő állott 1720 szavazattal.) A hatodik legjobb eredménnyel, 1549 szavazattal Vörösmarty Mihályt választották meg, aki ezzel megelőzte Fényes Elek (1518), Teleki László (1486), Nyáry Pál (1484) Bugát Pál (1499) és mások eredményeit. A város új tisztikarát és tanácsosait illetően megoszlottak ugyan a vélemények, de a képviselőtestület összetétele a Radicallap szerint kielégítőbb volt, mint várták. A július 2-i szám szerint „a többség olly férfiakból áll, kiknek nevei kezeskednek, hogy minden ügy, mint lenni kell, fog történni fővárosunkban.” A cikk szemmel láthatóan kielégítőnek találta az „írói kar” (Bajza, Bugát, Fényes, Kubinyi Ágoston, Mátray Gábor, Mráz Mihály, Ney Ferenc, Rosty Zsigmond, Székács József, Teleki László, Török Pál, Vörösmarty) képviselői arányát is.

¹² BÁCSCAI VERA: *Pest társadalmi és politikai arculata 1848-ban*. Tanulmányok Budapest Múltjából XIX. Bp. 1972. 313. s a köv.

¹³ Az említett nyomtatványokat l. OL Újkori Gyűjtemény. R. 32. 1848/49-es nyomtatványok.

Az említett nyomtatványok egyébként még egy, Vörösmarty érintő felvilágosítással szolgálnak: a költő 1848 nyarán, mint köznemzetőr a Földváry Lajos őrnagy parancsnoksága alatt álló Pest megyei III. nemzetőri zászlóalj 5. századához tartozott. Az említett kiadvány egyben arról is tájékoztat, hogy Vörösmarty lakása ekkor az Uri utca 450. szám alatt volt.¹⁴

3. Az országgyűlési képviselő

Amíg a fővárosi képviselőtestület választási előkészületei során Vörösmarty neve igen gyakran szerepelt, az országgyűlési választásokat megelőző korteskedés időszakában komolyan nem jött számításba. Igaz, ismerünk egy 57 nevet tartalmazó listát — élén Nyáry Pállal és Teleki Lászlóval —, amely a hetedik helyen Vörösmartyt, majd az ugyancsak akadémikus Fényes Eleket, Garay Jánost, Czuczor Gergelyt és Erdélyi Jánost ajánlotta képviselőnek.¹⁵ A sajtóban azonban igen ellentmondásos hírek keringtek Vörösmarty esetleges jelöléséről. A Pesti Divatlap melléklapja, a Nemzetőr június 11-én arról írt, hogy Pest megye és Pest város leendő követei között Nyáry, Teleki László, Klauzál, Fényes Elek és Vörösmarty nevét hallották emlegetni. A Radicallap ugyanakkor június 22-én — szóvátéve, hogy Kossuthot Pesten is, Budán is készülnék megválasztani — feltette a kérdést: vajon Vörösmartyt elfelejtették-e? Egyben azonnal javasolta, hogy ha Kossuthot a Belváros választja meg, a költő legyen a Ferencváros jelöltje, ahol aránylag legtöbb a magyar lakos. Június 25-én a Radicallap említi, hogy a pesti választópolgárság tanácskozásán, a képviselőjelöltek között felmerült Vörösmarty neve. Ugyancsak június 25-én a Nemzetőr tudni véli, hogy a ferencvárosi kerület Vörösmartyt akarja „elválasztani.” A Pesti Hírlap június 27-én a főváros követjelöltjei között nem említi a költőt, de másnap — mintegy helyreigazításul — írja, hogy „Vörösmarty és Tóth Lajosnak neve is hallatszik.”

A korabeli hírcik, a visszaemlékezések és a fennmaradt dokumentumok között egynek nincsen nyoma: hogy Vörösmarty, — Petőfihez, vagy Aranyhoz hasonlóan — tett volna valamilyen lépést képviselővé választása érdekében. Feltételezhetjük, hogy erre nem is került sor. A költő, akit a Pesti Hírlap, a minap tisztelt meg a „nemzet

¹⁴ „Pest megye 3-dik zászlóalj FÖLDVÁRY LAJOS őrnagy parancsnoksága alatt ötödik század névsora” (a jún. 17-én esedékes tisztválasztásokról szóló hirdetmény); 1848/49-es nyomt. — Az Uri u. 450. szám a mai Petőfi Sándor u. és Haris köz sarkán, a Haris köz 6. sz. ház — valamint a telek megkisebbitésével nyitott Haris köz — helyén állott. HATVANY LAJOS: *Beszélő házak*. Bp. 1957. 301. már valószínűsítette, hogy VÖRÖSMARTY lakása ekkoriban a Pilvax közel szemközt létesített utca helyén lehetett.

¹⁵ „Képviselőkül ajánlatnak a következők” (dátum nélkül); 1848/49-es nyomt.

ébresztője” jelzővel, volt olyan népszerű, volt olyan tekintélye, hogy joggal számíthatott a jelölésre. Vörösmarty ismeretes júliusi 2-i, feleségéhez írott leveléből — a fenti hírek alapján — úgy tűnhet, hogy ezt ő a fővárostól várta. Ez a levél ugyanis a Pesten lezajlott országgyűlési követválasztások napján kelt és ilyen kitételeket tartalmaz: „Itt ma választanak követet . . . Választásomról még semmi bizonyos hír, . . . Most már szinte félni kezdek, hogy megválasztanak . . .”¹⁶ A levél ugyanakkor beszámol arról, hogy már négy pesti követ biztos (ezeket: Kossuthot, Irányit, Trefortot és Kendelényit ugyanis közfelkiáltással választották meg), s az ötödik vagy Kacs Kovics, vagy Farkas János lesz. Mivel utóbbiak a ferencvárosi választókerület jelöltjei, ezek szerint Vörösmarty tudtával ott nem voltak esélyei. Mivel Pest összesen öt követet küldhetett az első népképviseleti országgyűlésre, az is világos, hogy a levél nem célozhat esetleges pesti megválasztására. Mivel Budán is megtörténtek már a választások, így csak valahol vidéken jöhetett szóba a költő jelölése. A választások azonban szerte az országban már június 2-a óta folytak és július 2-ig vidéken tulajdonképpen be is fejeződtek.¹⁷ Ez világossá teszi, hogy Vörösmarty a választások utolsó napján csak valamiféle *pót-választásra* gondolhatott. Mindez együttvéve határozottan valószínűsíti, hogy a levél kitétele a bácsalmási kerületben rövidesen bekövetkezett választásra vonatkozik.

Ennek a Vörösmartyt Petőfivel később oly keserű összeütközésbe hozó eseménysornak alakulásáról nem sokat tudunk. A költő hagyatékában fennmaradt a július 10-én tartott választás jegyzőkönyve, a történetet pedig Jám bor Pál 1881-ben megjelent emlékezései alapján ismerjük.¹⁸ A pót-választás jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy Kossuthot — mielőtt a Közlöny június 26-i számában megjelent volna június 24-i keletű, a Pest belvárosi jelölést elfogadó nyilatkozata — június 19-én Bács megye almási kerületében követté választották.¹⁹ Ezt követően, mint erről a Pesti Hírlap június 24-i számából értesülünk, a kerület küldöttsége felkereste Kossuthot. „Ha a tisztelt férfiú, — szól a tudósítás, — miután Pestvárosnak adta szavát, el nem fogad-

¹⁶ L. Vörösmarty levelezése II. 212–213.

¹⁷ Az utolsó választási nap júl. 2-a volt, — eltekintve Erdélytől, ill. a lemondás v. megsemmisítés miatti pót-választásoktól. L. CSIZMADIA ANDOR: *A magyar választási rendszer 1848–49-ben*. Bp. 1963. 107.

¹⁸ VÖRÖSMARTY választási jegyzőkönyvét közli CZAPÁRI LÁSZLÓ (szerk.) *Vörösmarty Emlékkönyve*. Székesfehérvár, 1900. 71; JÁMBOR PÁL visszaemlékezéseit, a Fővárosi Lapok alapján, LUKÁCSY SÁNDOR–BALASSA LÁSZLÓ: *Vörösmarty Mihály*. Bp. 1955. 415–417.

¹⁹ KOSSUTHOT Kecskeméten, Szegeden és Jászberényben is megválasztották. Bácsalmáson — mint erről JÁMBOR PÁL is megemlékezik — a hivatalos jelöltek helyett, a választás kezdetekor ajánlották KOSSUTHOT. (Az egyik jelölt a vármegye főjegyzője, a másik JÁMBOR PÁL volt.) A KOSSUTH nevével való helyenkénti manipulációra, beleértve a bácsalmási esetet is, ld. CSIZMADIA A. i. m. 140–144.

hatja a megbízást, az fog választatni, kit ő kijelölend.” Kossuth javaslatának ismeretében repíthette világgá július 1-én a Radicallap az elhamarkodott hírt, hogy az almási kerület Vörösmartyt választotta meg. Az alaptalan tudósítás célja nem világos: a másnapi pesti választások előestéjén akarta-e tudtul adni, hogy Vörösmarty képviselő-sége már „megoldott kérdés”, — vagy a kétszeresen megválasztott Perczel Mórnak kívánt szemrehányást tenni, hogy az Budán is, Bonyhádon is elfogadta a jelölést. Minden esetre az érdeklődő újságolvasó a két hírből megérthette: *Kossuth Vörösmarty Mihályt ajánlotta maga helyett.*²⁰ Azt valószínűleg július 2-án kevesen tudták a fővárosban, hogy az almási kerületben még nem történt meg a pótválasztás. Ezen kevesek között volt a költő, aki — mint ezt július 2-án levelének megválasztása felőli bizonytalansága sejteti — maga sem tudhatta pontosan, hogy a megismételt választásra mikor kerül sor.

Kossuth jelöltjének „általános akarattal” történt megválasztása tehát július 10-én történt. Bács megye központi választmányi bizottságának Zomborban tartott ülése július 13-án továbbította a belügyminiszternek a pótválasztásról szóló jegyzőkönyvet.²¹ Mint a képviselőház jegyzőkönyvéből értesülünk, Vörösmarty mandátumának kérdése már másnap, július 14-én a Ház illetékes bizottsága elé került.²² Aznap közölte azután a Radicallap is, — Jámbor Pálra hivatkozva, de korábbi híradását nem helyesbítve — hogy Vörösmartyt „egy akarattal” választották meg.

Petőfi és Arany szülőföldjén bukott meg, mint követjelölt. Vörösmartyt Kossuth gesztusa juttatta képviselői székhez olyan kerületben, ahol a költő sohasem járt. Csodálkozhatunk-e, ha az augusztusi hadügyi vita kapcsán Petőfi olyan élesen támadta meg a népképviselési országgyűlésbe „miniszteri ajánlással” bejutott *költőt* . . .

²⁰ KOSSUTHnak és VÖRÖSMARTYnak a forradalom alatti kapcsolatáról kevés adat áll rendelkezésünkre. Annyit tudunk, hogy a már kinevezett miniszterelnököt Pesten képviselő Miniszteri Bizottmány tagjaként márc. 25-én Pozsonyból Pestre utazó SZEMERE BERTALAN olyan megbízást kapott KOSSUTHtól, amelyről — még érkezésének estéjén — elsőik között VÖRÖSMARTYval tárgyalt. SZEMERE BERTALAN — KOSSUTH LAJOSHOZ. Pest, 1848. márc. 25. Közli WALDAPPEL ESZTER: *A forradalom és szabadságharc levelestára*. I. Bp. 1950. 156 — 157.

²¹ OL Az 1848/49-es minisztérium levéltára. H 13. Belügyminisztérium, országglászati oszt. 1848 — 2 — 380. Ezen a számon található a CZAPÁRY által közölt választási jkv párja is.

²² L. CSIZMADIA *i. m.* 185. Júl. 15-én már a képviselőház jóvá is hagyta VÖRÖSMARTY igazolását; I. BEÉR JÁNOS — CSIZMADIA ANDOR: *Az 1848/49. évi népképviselési országgyűlés*. Bp. 1954. 156. Ez a gyorsaság csak úgy lehetséges, hogy VÖRÖSMARTY a választási jegyzőkönyvet és a megbízólevelet gyorspostával még 13-a előtt kézhez vette. Ezt látszik valószínűsíteni az is, hogy a Ház elnöke már júl. 13-án bejelentette, hogy a választási kerület kiadta VÖRÖSMARTYnak a jegyzőkönyvet és a megbízólevelet; I. BEÉR — CSIZMADIA *i. m.* 154. (A Belügyminisztériumnak küldött jegyzőkönyvi példány — az irat külzetén levő feljegyzés szerint — csak júl. 20-án érkezett meg.)

4. Czuczor és Vörösmarty nyelvtanai

A középiskolák számára készített első hivatalos magyar nyelvtan munkálatai, amelyre Czuczor Gergely és Vörösmarty Mihály kaptak megbízást, 1848-ban már a megvalósulás stádiumába jutottak. Az ezzel kapcsolatos intézkedéseket és fejleményeket 1903-ban Viszota Gyula gondos, a Helytartótanács, az 1848. évi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és az Egyetemi Nyomda levéltárának adatait felhasználó tanulmányában publikálta.²³ Hét évtized után joggal merül fel a kérdés: megtalálhatók és további kutatás számára értékesíthetők-e még ezek az iratok, amelyeknek Viszota egyébként is nem a lelőhelyét, hanem csak a *kiadói* iktatószámát adta meg, kétségben hagyva ezzel az új kutatót az általa használt dokumentumok tényleges irattári helye felől.

Vörösmarty Mihály levelezésének 1965-ben megjelent kritikai kiadása Czuczornak és Vörösmartynak 1847. július 7-én az Egyetemi Nyomda igazgatójához intézett közös levelét a Helytartótanács levéltárában levő eredeti beadvány alapján közli.²⁴ Az ügy folytatása: Szögyeny László 1848. március 16-án kelt értesítése a tankönyvek rendszeresítését, kinyomtatását és a tiszteletdíjat érintő legfelsőbb jóváhagyásról, már Eötvös József minisztériumának iratai között került iktatásra.²⁵ A szerzők Viszota által említett április 14-i beadványa nem található, mivel azt – hátrattal ellátva – május 6-án Czuczor Gergely átvette.²⁶ A beadványban előadott kérésnek megfelelően, Eötvös május 4-én utasította az Egyetemi Nyomda igazgatóját a három elkészült kötet kinyomtatására és az esedékes 3000 pft tiszteletdíj kifizetésére.²⁷

²³ VISZOTA GYULA: *Czuczor és Vörösmarty hivatalos magyar nyelvtanai*. EPhK. 1903. 827–839. A szerző ezek szerint elsők között használhatta az ekkor még Bécsben levő, 1848/49-es minisztériális iratokat. Talán ez is oka annak, hogy olyan sajátos módon hivatkozott forrásaira.

²⁴ A beadvány pontos lelőhelye: OL Helytartótanácsi Levéltár. C 67. Közoktatási oszt. 1847–29–18. A levél a jelek szerint CZUCZOR írása, VÖRÖSMARTY csak aláírta azt. (A VISZOTA által használt korábbi keletű iratok egy része is itt található, az 1847. évi 29. kútfő egyéb számai alatt.)

²⁵ L. OL Az 1848/49-es minisztérium levéltára. H 61. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Közoktatási oszt. 1848–28–8. (Az iratot eredetileg ápr. 21-én a Helytartótanács iktatta, majd máj. 4-én újból iktatták a minisztériumban is.)

²⁶ Az előbbi számon található a CZUCZOR ÉS VÖRÖSMARTY beadványának hátrattáról készített másolat, rajta az 1848. május 6-án kelt feljegyzés: „A hátrattal ellátott folyamodványt kivette Czuczor Gergely”. (Az aláírás autográf.)

²⁷ L. OL Gazdasági Levéltárak. Z 715. A kir. magyar Egyetemi Nyomda levéltára, 1848: 161. (A levél fogalmazványa: VKM Közoktatási oszt. 1848–28–8.) Az igazgató máj. 6-án kelt levelének fogalmazványából kiderül, hogy aznap a szerzők csak 1000 pftot kaptak kézhez, mert a nyomda a kiadásain felül maradó készpénzeket rendszeresen befizette az alapítványi főpénztárba. L. Egyetemi Nyomda levéltára 1848: 161. EÖTVÖS május 17-én közölte a nyomdával: intézkedett, hogy a szerzők a még hátralevő 2000 pftot a közalapítványi főpénztárból kapják meg. L. uo. 1848: 176.

A nyomdai munkálatok megkezdése előtt a szerzők még egyszer át akarták nézni a kéziratokat. Ezért június 2-án az alábbi — Viszota publikációjában csak tartalmi kivonatában ismertetett — levelet intézték Eötvös Józsefhez:

„Méltóságos Báró, Minister Ur!

Helytartó tanácsilag megrendelt, s Méltóságod által a magyar tudomány egyetemi nyomda költségén leendő kinyomatás végett kegyesen elfogadott, magyar nyelvteni munkáinkat végső áttekintés végett magunknak kiadatni, ezennel alázatosan esedezünk, Méltóságodnak

Budán 848 évi június 2-án

alázatos szolgáló
Vörösmarty Mihály és
Czuczor Gergely²⁸

A Vörösmarty kezdeményezésére született beadványra Eötvös azonnal intézkedett. Másnap, június 3-án utasította az Egyetemi Nyomda igazgatóját, hogy

„Vörösmarty Mihály és Czuczor Gergely Magyar nyelvteni munkáinak . . . a tudomány egyetemi nyomda költségén leendő kinyomatás végett három darabban áttett példányát, végső áttekintésre Vörösmarty Mihály magyar akadémiai rendes tagnak — ténrtvény mellett — eleve kézbesítvén, kinyomatását a szerzők útmutatása szerint, s illetőleg azok folytonos felügyelete alatt minél előbb eszközölje.”²⁹

A nyomdai munkálatok a jelek szerint megkezdődtek, de rövidesen el is akadtak. Az esetről Vörösmarty tett panaszt Szász Károly államtitkárnak, aki augusztus 21-én a következő levelet intézte a nyomda igazgatójához:

„Vörösmarty Mihály úr által értesülvén, hogy az általa és Czuczor Gergely úr által az iskolák számára készített magyar nyelvtennek kinyomatása megakadott, ezennel felszólítom Önt: hogy a közbejött akadályt elhárítván, azon nyelvtennek kinyomatását akként siettesse: hogy azt a legközelebbi tanév kezdetével a tanuló ifjúságnak ország szerzte kezébe juttatni lehessen.”³⁰

Nem ismerjük az akadály természetét. Feltehetően a nyomda más — és sürgősebb — állami megrendelése okozhatták 1848 nyarán és őszén a fennakadást.³¹ Viszota tanulmányából tudjuk, hogy az elsőként nyomtatott III. kötet még 1848-ban megjelent, de az I–II. kötet csak 1851-ben hagyta el a sajtót.

²⁸ L. VKM Közoktatási oszt. 1848–28–7. A levél végig idegen kéz írása, az aláírások is attól származnak. Nyilvánvalóan VÖRÖSMARTY szóbeli közbenjárására — esetleg SZÁSZ KÁROLY útján — született az irat, amelyet a minisztérium valamelyik fogalmazója vetett papírra. Erre, mint a másnapi miniszteri intézkedés alapjául szolgáló beadványra, a jelek szerint szükség volt.

²⁹ L. Egyetemi Nyomda levéltára, 1848: 210. (A levél fogalmazványa: VKM Közoktatási oszt. 1848–28–7.)

³⁰ L. Egyetemi Nyomda levéltára 1848: 308. (A levél fogalmazványa: H 54. VKM elnöki iratok 1848: 593.)

³¹ Mivel az Egyetemi Nyomda iratai viszonylag épen megmaradtak ebből az időszakból, feltehetőleg a számadásokból és az összefoglaló jelentésekből az okot ki lehetne deríteni.

5. A Kegyelmi Szék közbírája

Az egyetlen hivatal, amit Vörösmarty a forradalom és szabadságharc idején elfogadott, az a Vukovics Sebő igazságügyminisztertől 1849. júniusában kelt megbízás, amely „a kegyelmi székhez közbíróul” nevezte ki a költőt. Ismeretes, hogy a Kegyelmi Szék létrehozása a trónfosztás következménye volt, s korábban felségjogként kezelt kegyelmezési kérdésekben kellett döntenie. Felállítását Kossuth a kormányzat elveiről tett 1849. május 1-i nyilatkozatában jelentette be: „A megkegyelmezési jognak gyakorlatára nézve pedig czélszerűnek létezik egy kegyelmi széknek felállítása, mely 4 tagból álland, kiket a kormányzó nevez ki.”³² A nyilatkozat május 3-án jelent meg a Közlönyben, amely május 8-án már közölte a Kegyelmi Szék bírójának: Hunkár Antal veszprémi főispánnak, Jósika Miklós írónak (a Honvédelmi Bizottmány volt tagjának), Jozipovics Antal zágrábi főispánnak és Palóczy László borsodi képviselőnek kinevezését.

Miért került sor öt héttel később egy ötödik közbíró kinevezésére? – ötlük fel a kérdés. A választ ismét a Közlöny, annak június 16-i száma adja. A hivatalos lap ekkor közölte Vukovics két nappal korábban Kossuthhoz intézett beadványát, amely figyelmeztetett: „megtörténhetik, hogy valamely tagnak megakadályoztatása miatt a kegyelmi szék nem ülhetne...”, holott az elnöklő igazságügyminiszter mellett – a kormányzónak a nemzetgyűlésben is jóváhagyott nyilatkozata értelmében – négy bíró jelenléte szükséges. Ez okból, „hogy a kegyelmi szék minden előforduló esetben hivatásában bizton járhasson el,” Vukovics még egy tag kinevezését ajánlotta a Kegyelmi Székhez. Egyidejűleg felterjesztette az új bíró kinevezési javaslatát is a kormányzóhoz, amelyet Kossuth megerősítésével ugyancsak a Közlöny június 16-i száma publikált: „A kegyelmi székhez, az igazságügyminiszter előterjesztésére, ezennel kinevezem közbíróul Vörösmarty Mihály m. acad. r. tagot s bácsalmási képviselőt.”³³

³² KOSSUTH nyilatkozatát közli *Kossuth ÖM XV.* (S. a. r. BARTA ISTVÁN) Bp. 1955. 181–184. A felsőbbíróságok átszervezésének újabb feldolgozását l. SÁRLÓS BÉLA: *Deák és Vukovics. Két igazságügy-miniszter.* Bp. 1970; VARGA ENDRE: *A Királyi Curia, 1780–1850.* Bp. 1974.

³³ CZAPÁRY LÁSZLÓ a *Vörösmarty Emlékkönyvben* közli VÖRÖSMARTY 1849. jún. 15-én kelt kinevező okiratát, annak iktatószámával együtt. A hiányos és gyakran rendezetlen 1849 nyári igazságügyminisztériumi iratok között azonban nem sikerült a fogalmazványra, vagy más, a kinevezéssel kapcsolatos iratra rátalálni.

Miért Vörösmartyra esett a választás? Erre nehezebb a felelet. Emlékirataiban Vukovics nem is említi az esetet. Ez érthető, mivel az országos, vagy a tárcáját érintő problémák mellett ez a kérdés nem lehetett jelentős. Az a tény azonban, hogy Vukovics miniszteriumában szép számmal találhatók azok a személyek, akik 1849 áprilisában aláírták a Radical Párt programját, elgondolkodtató. Mivel Vörösmarty és Vukovics személyes kapcsolatáról nem tudunk, és nem ismerjük a költőnek semmiféle álláskereső lépését sem, valószínűsíthetjük, hogy a felsőbbíróságok hálózatát radikálisan átszervező igazságügy-miniszter figyelmét nem kerülte el, hogy Vörösmarty az elsők között írta alá a Radical Párt programnyilatkozatát.³⁴ Az évi 4000 pft fizetéssel járó hivatal, a feltehetően anyagi gondokkal is küzdő költő, örömmel fogadta. Mint Gyulai Pál írja: „Tehát mégis van egy hivatal — mondá Vörösmarty neje — melyet el lehet és el kell fogadnom.”³⁵

A kései kinevezés, a főváros július elején bekövetkezett kiürítése nem tette lehetővé, hogy a Kegyelmi Szék nagy aktivitást fejtsen ki. Vörösmarty szerepéről sokáig csak Gyulai tájékoztatását ismertük: „Hivataloskodása nem sokáig tartott. A kegyelmi székeknek csak egyetlen ülése volt s Vörösmarty — mint mondják — ebben is kegyelemre szavazott.”³⁶ Az újabb kutatások igazolták Gyulait abban a tekintetben, hogy a Kegyelmi Széknek csak egyetlen ülése volt. Az azonban pontatlan információnak bizonyult, hogy Vörösmarty csak „kegyelemre szavazott” volna.³⁷ A Szegeden 1849. július 23-án Vukovics elnökletével tartott ülés a Kegyelmi Szék első ülése volt, mert a tagok — mind az öten — ekkor tették le az esküt.³⁸ Ezt követően érdemben hat ügyet tárgyaltak, hármat Palóczy László, hármat pedig Hunkár Antal előterjesztése alapján. A bíróságnak három halálos ítélet és három hosszabb-rövidebb büntetés kapcsán benyújtott kegyelmi kérvény felett kellett döntenie. A kisebb büntetések esetében egyszer 1, a másik esetben 4 évet egyhangúlag elengedtek, a

³⁴ VARGA JÁNOS állapítja meg: „... a Radical Párt csak Vukovics igazságügyminiszteriumát építhette ki a balszárny bástyájává. Vukovics tárcájának hivatalait a párt előterjesztése alapján töltötte be.” *L. Magyarország története*. Szerk. PAMLÉNYI ERVIN és SZÉKELY GYÖRGY. 2. kiad. Bp. 1967. I. 543. — A Radical Párt programját és a tényt, hogy VÖRÖSMARTY azt tizenhatediknek írta alá, 1891-ben publikálta az ItK. Az 1849. ápr. 5-én fogalmazott rövid program eredeti aláírásokkal ellátott kézírata 1910-ben került a Nemzeti Múzeumba. Most az OL 1526 utáni gyűjtemény, R 224₆ Múzeumi Törzsanyag c. állagában található.

³⁵ GYULAI í. m. 297.

³⁶ *Uo.* 298.

³⁷ A Kegyelmi Szék egyetlen üléséről a fennmaradt iratok alapján elsőnek SÁRLÓS BÉLA számol be; *i. m.* 99 – 101.

³⁸ Az 1849. júl. 23-i ülésről fennmaradt a tagok eskütételéről szóló jegyzőkönyv is. Mindkettőt l. OL Az 1848/49-es miniszterium levéltára. H 74. Igazságügyi Miniszterium Vegyes iratok; nem iktatott 1848 – 49. évi iratok.

harmadik esetben (két rabló ügyében) a 4 év büntetés elengedését egyhangúlag megtagadták. Itt tehát nem lehet — az egyébként is szűkszavú jegyzőkönyv alapján — nyomon követni Vörösmarty magatartását. A halálos ítéletek esetében az egyik rablógyilkos ítéletét 12 év, vasban és közmunkán, heti két napi bőjtrel töltendő büntetésre változtatták. A jegyzőkönyv ennél, az utolsóként tárgyalat eseténél, nem tesz említést a vélemények megoszlásáról vagy egyezséről, talán azért, mert a döntés itt is egyhangú volt. A másik gyilkossági ügyben — ahol a hétszemélyes tábla halálos ítéletét 8 évi büntetésre módosították — azonban már a jegyzőkönyvből az derül ki, hogy Vörösmarty volt a legszigorúbb: ő volt az egyetlen, aki 10 év büntetést javasolt.

Vörösmarty szerepe szempontjából azonban az utolsó előttinek tárgyalat ügy: a Torontál megyei Miksits (Mikxits) Ferenc rablógyilkos esete a legérdekesebb. A nemesi származású tettes 1845. januárjában Kécsa helységben két egymást követő éjszaka csószöket támadott meg, s az első este egy személyt vasvillával súlyosan megsebesített, a következő éjszaka pedig egy másikat furkósbotjával a helyszínen agyonvert. Erről az állítólag ittas állapotban, különös kegyetlenséggel megismételt támadásról, valamint a helység nemesinek garázda, a közbiztonságot veszélyeztető magatartásáról a per iratai érzékletes tájékoztatást nyújtanak.³⁹ Ilyen körülmények között a megyei bíróság halálos ítéletét a föllebbviteli fórumok minden további nélkül jóváhagyták. A hétszemélyes tábla már a forradalom után, 1848. július 27-én hozta meg ítéletét. Röviden ez volt az ügy, amelyet Hunkár Antal referált. Mivel a jegyzőkönyv jól mutatja Vörösmarty aktivitását és őrzi érveinek lényegét, a Miksics-üggyel kapcsolatos részei megérdemlik a közlést:

„Hunkár Antal előadása mellett: . . .

Miksics Ferenc v. Svába, Torontál megyei rabló gyilkos halálra ítéltetett; előadó véleménye: *foganatszerzés végett visszaküldeni a pert.*

Vörösmarty: ha börtöneink rendszeresítve volnának, javulás végett beküldeni, de így ez, ha a rászabott bünt(etés)t kiállja, ismét gonosztévő lesz, — *beleegyez,*

b. Józsika: 10 évre szavaz, —

Vörösm(arty): ism(ét) figyel(m)eztet, hogy napjainkban nem lehet ezek őriztetésével foglalk(ozni);

Elnök: a halál büntetés példa adás végett, — most az a hatása nincs, ez oknál fogva, véleménye *kegyelm(ezésre) szavaz,*

Vörösmarty: az erős szerek(ne)k n(em) barátja; de ha a gyilkosságot elkövetőt maga a nép fogja expedálni. . .

Palóczy L. közbíró: befogatástól számítandó 10 évet,

Jozipovics A. k(özbíró): halálra.

*A többség az ítélet megtartására szavaz.*⁴⁰

³⁹ L. H 69. Igazságügyi Minisztérium, Büntető-törvénykezési oszt. 1849—6—11.

⁴⁰ A szöveg zárójelben levő részei a jegyzőkönyvi rövidítések kiegészítései. Az aláhúzásokat (amelyek nem következtetések) az eredeti alapján adjuk.

Az eset — az egyetlen az ülés jegyzőkönyvének tanúsága szerint, amikor vita alakult ki — nem azt mutatja, hogy Vörösmarty a „kegyelmezők” közé tartozott volna. Igaz, az első szó az előadó Hunkaré volt, s ő már a halálos ítélet foganatosítás mellett szavazott. Vörösmarty azonnal csatlakozott ehhez, majd Jósika kegyelmi indítványa után újabb érvet hozott fel. Mikor az elnöklő Vukovics is a kegyelem érdekében emelt szót, hangoztatva, hogy a háborús viszonyok között a halál nem olyan elrettentő, Vörösmarty ismét szót kért. Bár a jegyzőkönyvben megőrzött szavainak értelme nem teljesen világos, feltehetőleg arra célzott, hogy a törvény szigorára szükség van, mert fennállhat a lehetősége annak, hogy az elvetemült személlyel a felháborodott nép fog végezni. Így végülis a többség — Jozipovic szavazatával — a halálos ítélet helybenhagyása mellett foglalt állást.⁴¹ A jegyzőkönyv szövegéből úgy tűnik, hogy Vörösmarty felháborodtan ítélte el Miksicset, az egyetlen *nemest* az aznap megvizsgált ügyek tettesei között. Nem talált mentséget a gyilkos számára, ezért erkölcsileg kötelezve érezte magát arra, hogy segítsen megszabadítani a társadalmat egy elvetemült, javíthatatlan bűnözőtől. Valószínű, hogy a költő határozott és meg-megújuló érvei is szerepet játszottak Jozipovics véleményének formálásában, — az ügy eldöntésében.

Sajnálatos, hogy nem került sor a Kegyelmi Szék újabb ülésére. A július 23-i ülés jegyzőkönyve ugyanis így zárul: „Szabályilag meghagyandó: hogy az előadás írásban történjék, az előadó bírák által.” Az első ülés tehát — feltehetőleg az elnöklő Vukovics kezdeményezésére — kötelezte az ügyeket és az indítványt előterjesztő közbírákat, hogy írásban nyújtsák be indokolásukat. Mivel Vörösmartynak még június 24-én és 25-én, kiadtak két ügyet: egy gyermekgyilkos koldusnő és egy feleséggyilkos volt jobbágy halálos ítéletét,⁴² szerencsés esetben reánk maradhatott volna a költő állásfoglalása és — ami fontosabb — indoklása.

6. Vörösmarty és Zalár József

Végül néhány szó Vörösmarty és Zalár József költő kapcsolatáról, pontosabban annak egyik állomásáról. Az ekkor 24 éves Zalárt az Országos Honvédelmi Bizottmány 1849. március 16-án Lisznyay Kálmánnal, Dobrosy Istvánnal, Kőváry Lászlóval, Mészáros Károlylyal és Fribeisz Istvánnal *történeti jegyzőül* nevezte ki.⁴³ Zalár Damjanich tábornok hadtestéhez került. Itt készültek a 3. és 9. honvéd

⁴¹ Az elnöklő VUKOVICS tehát hozzászólt, de — mint erre már SARLÓS BÉLA is rámutatott — kegyelmi „szavazata” végülis nem számított, mivel a többségi ítélet csak a bírák 3 : 2 arányú, az eredeti ítéletet helybenhagyó szavazatából adódhatott.

⁴² L. Büntető-törvénykezési oszt. 1849-6-4; -6-7.

⁴³ L. *Kossuth* ÖM XIV. (S. a. r. BARTA ISTVÁN) Bp. 1953. 661-662.

zászlóaljoknak ajánlott *Szabadságdalok* c. kis kötetének utolsó darabjai. A kötet már megjelenhetett, vagy legalábbis nyomás alatt lehetett Bucsánszky Alajos nyomdájában, amikor Zalár kísérletet tett arra, hogy átkerüljön a kultuszminisztériumba. Nem világos, hogy a „tábori jegyző” fáradtságos hivatala volt-e terhes, vagy valóban egészségi okok késztették-e Zalárt erre a lépésre. Vachott Sándor, aki ekkor Kossuth titkára volt, készségesen támogatta Zalár beadványát. A biztos siker érdekében azonban megkérték Vörösmarty Mihályt, segítené ő is a fiatal költő kérelmét. Vörösmarty az alábbi, rövidségében is tartalmas sorokat vetett papírra ifjú pályatársa érdekében:

„Zalár Józsefet, mint komoly, munkás és szép tehetségű egyént bátor vagyok ajánlani.
1849. Jún. 10-én

Vörösmarty Mihály”⁴⁴

Zalár törekvése ismereteink szerint nem járt sikerrel, mert addigra a fővárosba visszatért minisztériumok személyzetét már feltöltötték.⁴⁵ Személyes kapcsolata azonban nem szűnt meg Vörösmartyval. Ez a fiatal költő volt az, aki Bajza és Vachott mellett negyedikként csatlakozott a szabadságharc bukása után menekülni kényszerülő Vörösmartyhoz.

URBÁN ALADÁR

⁴⁴ A kéziratot, ZALÁR beadványát és VACHOTT ajánlását l. OL Az 1848/49-es minisztérium levéltára. H 54. VKM nem iktatott elnöki iratok 1849.

⁴⁵ Az ügyről még a következőket tudjuk: ZALÁR és FRIBEISZ 1849. jún. 15-én SZEMERE BERTALAN miniszterelnökhöz fordultak felvilágosításért, hogy most, az OHB megszűnése után, melyik tárcához tartoznak. Június 23-án pedig DAMJANICH tábornok intézett kérelmet KOSSUTHHOZ, hogy ZALÁRT, „kinek – folytonosan személyem körül lévén – alkalmam volt tapasztalni mind a tudományokbani jártasságát, mind szilárd jellemét s forró hazafiságát”, valamelyik minisztériumban alkalmazzák. ZALÁR és FRIBEISZ levelét l. OL Az 1848/49-es minisztérium levéltára. H 9. Belügyminisztérium, elnöki ir. 1849: 290. – DAMJANICH levelét l. uo. H 2. Az Országos Honvédelmi Bizottmány és a Kormányzóelnökség ir. 1849: 3414.